

ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ 1

Η Άννα συναντά τη φίλη της τη Μόλι το καλοκαίρι του 1957 ύστερα από ένα χωρισμό...

Οι δύο γυναίκες ήταν μόνες στο διαμέρισμα στο Λονδίνο.

«Το θέμα είναι», είπε η Άννα, όταν η φίλη της επέστρεψε από το τηλέφωνο στο κεφαλόσκαλο, «το θέμα είναι πως, απ' ότι καταλαβαίνω, όλα καταρρέουν».

Η Μόλι ήταν αυτή που περνούσε πολλή ώρα στο τηλέφωνο. Όταν χτύπησε είχε μόλις ρωτήσει «Τι κουτσομπολιά έχουμε;». Τώρα είπε: «Ήταν ο Ρίτσαρντ κι έρχεται. Φαίνεται ότι μόνο σήμερα έχει ελεύθερη ώρα για όλο τον επόμενο μήνα. Ή, τουλάχιστον, έτσι ισχυρίζεται».

«Εγώ δεν φεύγω», είπε η Άννα.

«Όχι, εσύ μείνε εκεί πού είσαι».

Η Μόλι εξέτασε την εμφάνισή της – φορούσε παντελόνι και πουλόβερ, και τα δύο μάλλον φθαρμένα. «Θα πρέπει να με αποδεχτεί όπως είμαι», κατέληξε και κάθισε δίπλα στο παράθυρο. «Δεν είπε περί τίνος πρόκειται – άλλη μια κρίση με τη Μάριον, υποθέτω».

«Δεν σου έγραφε;» ρώτησε η Άννα, επιφυλακτικά.

«Και αυτός και η Μάριον μου έγραφαν πάντα φιλικά γράμματα. Δεν είναι περίεργο;» Αυτό το «δεν είναι περίεργο» ήταν ο χαρακτηριστικός τόνος που είχαν στις προσωπικές τους κουβέντες και που τον ονόμαζαν κουτσομπολιό. Άλλα, αφού έδωσε τον τόνο, η Μόλι παρέκκλινε λέγοντας: «Δεν έχει νόημα να μιλήσουμε τώρα, γιατί είπε πως έρχεται από στιγμή σε στιγμή».

«Ισως φύγει μόλις με δει εδώ», είπε η Άννα, χαρούμενα αλλά και ελαφρώς επιθετικά.

Η Μόλι την κοίταξε έντονα και είπε: «Α... Μα γιατί;» Επικρατούσε

πάντα η εντύπωση ότι η Άννα και ο Ρίτσαρντ έτρεφαν αντιπάθεια ο ένας για τον άλλο και στο παρελθόν η Άννα έφευγε όταν επρόκειτο να έρθει ο Ρίτσαρντ. Τώρα η Μόλι είπε: «Στην πραγματικότητα πιστεύω ότι κατά βάθος σε συμπαθεί. Το θέμα είναι ότι νιώθει υποχρεωμένος να συμπαθεί εμένα, είναι θέμα αρχής – κι είναι τόσο ανόητος, που είτε συμπαθεί είτε αντιπαθεί κάποιον στρέφει όλη την αντιπάθεια, που δεν παραδέχεται ότι νιώθει για μένα, σε σένα».

«Αυτό είναι ευχάριστο», είπε ή Άννα. «Αλλά ξέρεις κάτι; Όσο έλειπες ανακάλυψα ότι, στην ουσία, για πολλούς ανθρώπους εσύ κι εγώ είμαστε εναλλάξμες».

«Τώρα το κατάλαβες αυτό;» είπε η Μόλι, με το θριαμβευτικό ύφος που έπαιρνε όταν θεωρούσε ότι η Άννα ανακάλυπτε πράγματα που – για την ίδια – ήταν αυτονόητα.

Σε αυτή τη σχέση είχε βρεθεί από νωρίς μα μέση λύση: γενικά, η Μόλι ήταν κοινωνικά πιο εκλεπτυσμένη από την Άννα, η οποία, όμως, υπερτερούσε ως προς το ταλέντο.

Η Άννα είχε τις δικές της απόψεις. Τώρα χαμογέλασε, αναγνωρίζοντας ότι ήταν πολύ αργή στις αντιδράσεις της.

«Παρόλο που είμαστε τόσο διαφορετικές σε όλα», είπε η Μόλι, «είναι παράξενο. Υποθέτω επειδή και οι δύο έχουμε τον ίδιο τρόπο ζωής, δεν είμαστε παντρεμένες και τα σχετικά. Μόνο αυτό βλέπουν».

«Ελεύθερες γυναίκες», είπε ή Άννα πικρόχολα. Και πρόσθεσε με ένα θυμό άγνωστο στη Μόλι, έτσι ώστε να κερδίσει άλλη μα σύντομη διερευνητική ματιά από τη φίλη της: «Αλλά ακόμη και οι καλύτεροι ανάμεσά τους μας προσδιορίζουν με βάση τις σχέσεις μας με τους άντρες».

«Μα αυτό δεν κάνουμε κι εμείς;» είπε η Μόλι, μάλλον καυστικά. «Είναι αφάνταστα δύσκολο να μην το κάνεις», μαλάκωσε τα λόγια της, βιαστικά, μόλις αντιλήφθηκε το έκπληκτο βλέμμα της Άννας. Υπήρξε μια σύντομη παύση και οι δύο γυναίκες δεν κοιτάχτηκαν, παρ' όλα αυτά σκέφτηκαν ότι ένας χρόνος ήταν πολύς καιρός, ακόμη και για μια παλιά φιλία. Τελικά η Μόλι είπε, αναστενάζοντας: «Ελεύθερες. Ξέρεις, όταν έλειπα, σκέφτηκα την περίπτωσή μας και κατέληξα ότι είμαστε ένας εντελώς καινούργιος τύπος γυναίκας. Μάλλον είμαστε, έτσι δεν είναι;»

«Ουδέν κρυπτόν υπό τον ήλιον», επιχείρησε να πει η Άννα με γερμανική προφορά. Η Μόλι, ενοχλημένη – μιλούσε καλά έξι γλώσσες – είπε: «Ουδέν κρυπτόν υπό τον ήλιον», μιμούμενη τέλεια την προφορά μας στυφής Γερμανίδας γριάς.

Η Άννα μόρφασε, αναγνωρίζοντας την ήττα της. Δεν μπορούσε να μάθει ξένες γλώσσες, και είχε πάντα συναίσθηση των ορίων της, ώστε να μην παριστάνει κάτι άλλο: για μια στιγμή η Μόλι είχε γίνει σαν τη Μητέρα Ζάχαρη, άλλως κυρία Μαρκς, στην οποία και οι δύο είχαν πάει για ψυχανάλυση. Οι επιφυλάξεις, που και οι δύο είχαν για το επίσημο και επίπονο τελετουργικό, εκφράστηκαν με το χαϊδευτικό «Μητέρα Ζάχαρη», το οποίο, καθώς περνούσε ο καιρός, δήλωνε κάτι πολύ ευρύτερο από ένα πρόσωπο, αντιπροσώπευε μια άποψη για τη ζωή – παραδοσιακή, οιζωμένη βαθιά, συντηρητική, παρά τη σκανδαλώδη εξοικείωσή του με καθετί άηθες. Παρά τη – έτσι το ένιωσαν η Άννα και η Μόλι συζητώντας για το τελετουργικό τελευταία η Άννα αισθανόταν όλο και περισσότερο πως ήταν *εξαιτίας* της και αυτό ήταν ένα από τα πράγματα που ανυπομονούσε να συζητήσει με τη φίλη της.

Αλλά τώρα η Μόλι, αντιδρώντας όπως έκανε συχνά στο παρελθόν στην παραμικρή υπόνοια κριτικής από την Άννα για τη Μητέρα Ζάχαρη, βιάστηκε να πει: «Παρ’ όλα αυτά ήταν καταπληκτική και ήμουν σε πολύ άσχημη κατάσταση για να της κάνω κριτική».

«Η Μητέρα Ζάχαρη συνήθιζε να λέει “Είσαι η Ηλέκτρα” ή “Είσαι η Αντιγόνη” κι εκεί τελείωναν όλα», είπε η Άννα.

«Όχι ακριβώς», είπε η Μόλι πικρόχολα, επιμένοντας στην ανάμνηση των επίπονων ωρών ενδοσκόπησης που είχαν περάσει και οι δύο.

«Ναι», είπε η Άννα, επιμένοντας απροσδόκητα, έτσι ώστε η Μόλι να την κοιτάξει περίεργα για τρίτη φορά. «Ναι. Δεν λέω ότι δεν μου έκανε καλό. Είμαι σίγουρη ότι χωρίς αυτήν ποτέ δεν θα κατάφερνα να αντιμετωπίσω όσα έπρεπε να αντιμετωπίσω. Παρ’ όλα αυτά... Θυμάμαι αρκετά καλά ένα απόγευμα, καθισμένη εκεί – στο μεγάλο δωμάτιο με τις διακριτικές απλίκες στον τοίχο, και τον Βούδα, και τις εικόνες, και τα αγάλματα».

«Και λοιπόν;» είπε η Μόλι, τώρα πολύ επικριτικά.

Η Άννα, αντιμέτωπη με αυτή την άρρητη αλλά σαφή αποφασιστικότητα της φίλης της να μη συζητήσει το θέμα, είπε:

«Τα σκέφτομαι όλα αυτά τους τελευταίους μήνες... όχι, θα ήθελα να τα συζητήσω μαζί σου. Σε τελευταία ανάλυση, τα περάσαμε και οι δύο, και με το ίδιο πρόσωπο...»

«Και λοιπόν;»

Η Άννα επέμεινε: «Θυμάμαι εκείνο το απόγευμα, που ήξερα πως

δεν θα ήταν το τελευταίο. Ήταν όλη αυτή η αναθεματισμένη τέχνη στην περιφρέσκη ατμόσφαιρα».

Η Μόλι πήρε μια μικρή ανάσα και είπε, γρήγορα, «Δεν ξέρω τι εννοείς». Καθώς η Άννα δεν απάντησε συνέχισε, επικριτικά, «Έγραψες τίποτε από τότε που έφυγα;».

«Όχι».

«Σου ξαναλέω», είπε η Μόλι με φωνή διαπεραστική, «δεν θα σε συγχωρήσω ποτέ αν πετάξεις το ταλέντο σου στα σκουπίδια. Το εννοώ. Εγώ το έκανα, και δεν μπορώ να σε βλέπω – ανακατεύτηκα με τη ζωγραφική και το χορό και την ηθοποία και λίγο και με το γράψιμο, και τώρα... έχεις πολύ ταλέντο, Άννα. Γιατί; Πολύ απλά, δεν καταλαβαίνω».

«Πώς μπορώ να σου εξηγήσω το γιατί, αφού είσαι πάντα τόσο δηκτική και επικριτική;»

Η Μόλι είχε βουρκώσει και τα δάκρυα της πάγωσαν στην πιο οδυνηρή μοιμφή προς τη φίλη της. Είπε με δυσκολία: «Κάπου βαθιά μέσα μου πίστευα πάντα, εντάξει, θα παντρευτώ, έτσι δεν θα πειράζει που σπατάλησα όλα μου τα ταλέντα. Μέχρι πρόσφατα ονειρευόμουν μέχρι και να κάνω κι άλλα παιδιά – ναι, ξέρω, είναι βλακώδες αλλά είναι αλήθεια. Και τώρα είμαι σαράντα και ο Τόμι μεγάλωσε. Άλλα το θέμα είναι, αν απλώς δεν γράφεις επειδή νομίζεις ότι θα παντρευτείς...»

«Μα αφού και οι δύο θέλουμε να παντρευτούμε», αστειεύτηκε η Άννα· ο τόνος της επανέφερε την επιφυλακτικότητα στην κουβέντα· είχε καταλάβει, και της ήταν οδυνηρό, ότι τελικά δεν θα μπορούσε να συζητήσει κάποια πράγματα με τη Μόλι.

Η Μόλι χαμογέλασε στεγνά, έριξε στη φίλη της ένα πικρό διαπεραστικό βλέμμα και είπε: «Εντάξει, αλλά θα το μετανιώσεις αργότερα».

«Θα το μετανιώσω», είπε η Άννα, γελώντας έκπληκτη. «Μόλι, γιατί δεν πιστεύεις ότι υπάρχουν κι άλλοι άνθρωποι με τα δικά σου ελαττώματα;»

«Εσύ ήσουν αρκετά τυχερή που είχες μόνο ένα ταλέντο, κι όχι τέσσερα».

«Μήπως το ένα και μοναδικό μου ταλέντο βρίσκεται υπό τόση πίεση όσο και τα τέσσερα δικά σου;»

«Δεν μπορώ να συζητήσω μαζί σου όταν είσαι σε αυτή τη διάθεση. Να σου φτιάξω τσάι όσο θα περιμένουμε τον Ρίτσαρντ;»

«Θα προτιμούσα μια μπίρα ή κάτι τέτοιο». Και πρόσθεσε, προκλη-

τικά: «Σκέφτομαι ότι κάποια στιγμή ίσως θα ’ταν καλό να το φέξω στο πιοτό».

Η Μόλι είπε, με το ύφος μεγαλύτερης αδελφής που είχε προκαλέσει η Άννα: «Δεν είναι αστείο, Άννα. Αφού ξέρεις τι κάνει το ποτό στους ανθρώπους – κοίτα τη Μάριον. Αναρωτιέμαι αν έπινε όσο έλειπα».

«Θα σου πω. Ναι, ήρθε να με δει αρκετές φορές».

«Ήρθε να δει εσένα;»

«Αυτό εννοούσα όταν σου είπα ότι εσύ κι εγώ φαίνεται πως είμαστε εναλλάξμες».

Η Μόλι είχε την τάση να είναι κτητική – κι έδειξε τη δυσαρέσκειά της, όπως το περίμενε η Άννα, όταν είπε: «Μη μου πεις πως και ο Ρίτσαρντ ήρθε να σε δει!»

Η Άννα ένευσε καταφατικά και η Μόλι είπε, κοφτά, «Θα φέρω μπίρες». Επέστρεψε από την κουζίνα με δύο ψηλά ποτήρια διάστικτα με δροσοσταλίδες και είπε: «Καλύτερα να μου τα πεις όλα προτού έρθει ο Ρίτσαρντ!»

Ο Ρίτσαρντ ήταν ο άντρας της Μόλι ή, μάλλον, ο πρώην άντρας της. Η Μόλι ήταν ο καρπός αυτού που ονόμαζε «ένας από εκείνους τους γάμους της δεκαετίας του '20». Η μητέρα και ο πατέρας της είχαν και οι δύο λάμψει, για λίγο, στους πνευματικούς και μποέμ κύκλους που συνωστίζονταν γύρω από διάττοντες αστέρες όπως ο Χάξλεϊ, ο Λόρενς, ο Τζόις κτλ. Η παιδική της ηλικία ήταν καταστροφική, καθώς αυτός ο γάμος κράτησε μόνο μερικούς μήνες. Είχε παντρευτεί, στα δεκαοχτώ της, τον γιο ενός φίλου του πατέρα της. Τώρα πια ήξερε ότι είχε παντρευτεί από ανάγκη για ασφάλεια, ακόμα και για σεβασμό. Ο γιος της ο Τόμι ήταν ο καρπός αυτού του γάμου. Ο Ρίτσαρντ, στα είκοσί του, βάδιζε ήδη προς την επιχειρηματική επιτυχία, την οποία όντως κατέκτησε: και η Μόλι και ο άντρας της είχαν αντέξει την ασυμβατότητά τους λίγο περισσότερο από έναν χρόνο. Έπειτα εκείνος παντρεύτηκε τη Μάριον και έκαναν τρεις γιους. Ο Τόμι είχε μείνει με τη Μόλι. Ο Ρίτσαρντ και η Μόλι, μόλις τελείωσε η υπόθεση του διαζυγίου, έγιναν πάλι φίλοι. Αργότερα έγινε φίλη της και η Μάριον. Αυτή, λοιπόν, ήταν η κατάσταση για την οποία η Μόλι έλεγε συχνά «Όλα αυτά είναι πολύ περίεργα, έτσι δεν είναι;».

«Ο Ρίτσαρντ ήρθε να με δει για τον Τόμι», είπε η Άννα.

«Τι; Γιατί;»

«Ω, βλακείες! Με ρώτησε τη γνώμη μου για το αν ήταν καλό για τον Τόμι να είναι τόσο προβληματισμένος. Του είπα πως είμαι της άποψης

ότι ο προβληματισμός είναι καλός για όλους, αν αυτό σημαίνει σκέψη, και ότι, δεδομένου ότι ο Τόμι είναι είκοσι χρονών, εμείς δεν είχαμε καμία δουλειά να επέμβουμε ούτως ή άλλως».

«Πάντως δεν του κάνει καλό», είπε η Μόλι.

«Με ρώτησε αν πίστευα ότι θα έκανε καλό στον Τόμι ένα ταξίδι στη Γερμανία, ένα επαγγελματικό ταξίδι μαζί του. Του είπα να ρωτήσει τον Τόμι, όχι εμένα. Φυσικά, ο Τόμι είπε όχι».

«Φυσικά. Λυπάμαι που ο Τόμι δεν πήγε».

«Αλλά ο πραγματικός λόγος που ήρθε να με δει νομίζω πως ήταν η Μάριον. Αλλά η Μάριον με είχε μόλις δει, και είχε προτεραιότητα κατά κάποιον τρόπο. Έτσι δεν επρόκειτο να συζητήσω καθόλου μαζί του για τη Μάριον. Νομίζω ότι γι' αυτήν έρχεται να σου μιλήσει».

Η Μόλι κοίταζε την Άννα στα μάτια. «Πόσες φορές είχε έρθει ο Ρίτσαρντ;»

«Πέντε έξι φορές».

Υστερα από μια μικρή σιωπή, η Μόλι άφησε το θυμό της να αναβλύσει: «Είναι πολύ περίεργο που φαίνεται να περιμένει από μένα σχεδόν να ελέγξω τη Μάριον. Γιατί εγώ; Ή εσύ; Ίσως καλύτερα να φύγεις, τελικά. Θα είναι δύσκολο αν δημιουργήθηκαν τέτοιου είδους μπλεξήματα πίσω απ' την πλάτη μου».

Η Άννα είπε σταθερά: «Όχι, Μόλι. Δεν ζήτησα εγώ από τον Ρίτσαρντ να έρθει να με δει. Δεν ζήτησα εγώ από τη Μάριον να έρθει να με δει. Σε τελευταία ανάλυση, δεν φταίω ούτε εγώ ούτε εσύ αν οι άλλοι νομίζουν ότι παίζουμε τον ίδιο ρόλο. Είπα αυτό που νόμιζα ότι θα έλεγες κι εσύ, έτσι πιστεύω τουλάχιστον».

Υπήρχε κάτι σαν χιουμοριστική, ίσως και παιδιάστικη, παράκληση σε όλο αυτό. Αλλά ήταν σκόπιο. Η Μόλι, η μεγαλύτερη αδελφή, χαμογέλασε και είπε: «Καλά, εντάξει». Συνέχισε να παρατηρεί την Άννα και η Άννα φρόντισε να μη δείξει ότι το αντιλήφθηκε. Δεν ήθελε να πει τώρα στη Μόλι τι είχε συμβεί με τον Ρίτσαρντ. Όχι, μέχρι να μπορέσει να της πει ολόκληρη την ιστορία του τελευταίου άθλιου χρόνου.

«Η Μάριον πίνει πολύ;»

«Ναι, έτσι νομίζω».

«Και σου μίλησε για όλα αυτά;»

«Ναι. Λεπτομερώς. Και το περίεργο είναι ότι, σου τ' ορκίζομαι, μου μίλησε σαν να μλουύσε σε σένα – ακόμη και μπερδεύοντας τα ονόματά μας, φωνάζοντάς με Μόλι κι όλα αυτά».

«Λοιπόν, εγώ δεν ξέρω», είπε η Μόλι. «Ποιος θα το πίστευε; Εσύ κι εγώ είμαστε η μέρα με τη νύχτα».

«Ίσως να μη διαφέρουμε και τόσο», είπε η Άννα ψυχρά, αλλά η Μόλι γέλασε με δυσπιστία.

Ήταν μια γυναίκα ψηλή και δυνατή αλλά έδειχνε μικρόσωμη, σχεδόν σαν αγόρι. Έφταιγαν τα μαλλιά της, που ήταν σαν ακατέργαστο χρυσάφι, κομμένα αγορίστικα, και το ντύσιμό της, στο οποίο είχε έμφυτο ταλέντο. Απολάμβανε τα διάφορα προσωπεία που χρησιμοποιούσε κατά βούληση: για παράδειγμα, αγοροκόριτσο με στενό παντελόνι και πουλόβερ και μετά σειρήνα, τα μεγάλα πράσινα μάτια της βαμμένα, τα ζυγωματικά της τονισμένα, φορώντας ένα φόρεμα που αναδείκνυε απόλυτα το πλούσιο στήθος της.

Αυτό ήταν ένα από τα παιχνίδια της με τη ζωή, που το ζήλευε η Άννα· ωστόσο, σε στιγμές αυτοκριτικής, η Μόλι έλεγε στην Άννα ότι ντρεπόταν που απολάμβανε τόσο πολύ τους διαφορετικούς της ρόλους: «Είναι σαν να είμαι πραγματικά διαφορετική, κατάλαβες; Αισθάνομαι σαν να είμαι άλλος άνθρωπος. Και υπάρχει κάτι μοχθηρό σε όλο αυτό – εκείνος ο άντρας, ξέρεις, αυτός που σου έλεγα την περασμένη εβδομάδα, με είδε την πρώτη φορά με το παντελόνι και το παλιό μου το πουλόβερ, και μετά εμφανίστηκα στο εστιατόριο σαν femme fatale, κι εκείνος δεν ήξερε πώς να μου φερθεί, δεν μπόρεσε να αρθρώσει λέξη όλο το βράδυ, κι εγώ το απόλαυσα. Κατάλαβες, Άννα;»

«Πράγματι, το απόλαυσες», είπε η Άννα, γελώντας.

Η Άννα, αντίθετα, ήταν μικρόσωμη, λεπτή, μελαχρινή, εύθραυστη, με μεγάλα μαύρα μάτια, πάντα σε εγρήγορση, και απαλά φουντωτά μαλλιά. Γενικά ήταν ικανοποιημένη με τον εαυτό της, αλλά ήταν πάντα ίδια και απαράλλαχτη. Ζήλευε τη Μόλι για την ικανότητά της να προβάλλει τις αλλαγές στη διάθεσή της. Η Άννα φορούσε καλοραμμένα, φίνα ρούχα, τα οποία έτειναν να είναι είτε ευπρεπή είτε ίσως λίγο ασυνήθιστα, και στηριζόταν στα λεπτά άσπρα χέρια της και στο μικρό, μυτερό και λευκό πρόσωπό της για να κάνει εντύπωση. Αλλά ήταν ντροπαλή, ανίκανη να επιβληθεί, και ήταν πεπεισμένη πως εύκολα την αγνοούσαν.

Όταν οι δύο γυναίκες έβγαιναν μαζί, η Άννα σκόπιμα έβαζε τον εαυτό της στην άκρη και άφηνε την εντυπωσιακή Μόλι να αναδειχθεί. Όταν ήταν μόνες είχε την τάση να παίρνει το προβάδισμα. Αλλά αυτό δεν ίσχυε καθόλου στην αρχή της φιλίας τους. Η Μόλι, απότομη, χωρίς περιστροφές και κανένα τακτ, επιβαλλόταν στην Άννα. Σταδιακά – και

η δουλειά της Μητέρας Ζάχαρης είχε παίξει σημαντικό ρόλο σ' αυτό – η Άννα έμαθε να υπερασπίζεται τον εαυτό της. Ακόμη και τώρα υπήρχαν στιγμές που θα έπρεπε να προκαλέσει τη Μόλι, και δεν το έκανε. Αναγνώριζε ότι ήταν δειλή, προτιμούσε να υποχωρήσει από το να γίνουν καβγάδες ή σκηνές. Μια φιλονικία θα της χαλούσε τη διάθεση για μέρες, ενώ η Μόλι τρεφόταν μέσα από τις συγκρούσεις. Θα ξέσπαγε σε υστερικά κλάματα, θα έλεγε ασυγχώρητα πράγματα, και θα τα είχε ξεχάσει όλα μισή μέρα αργότερα. Στο μεταξύ η Άννα θα έμενε κλεισμένη στο διαμέρισμά της μέχρι να συνέλθει.

Ήταν και οι δύο «ανασφαλείς» και «ξεριζωμένες», λέξεις που χρονολογούνταν από την εποχή της Μητέρας Ζάχαρης, κι αυτό ήταν κάτι για το οποίο είχαν και οι δύο επίγνωση. Άλλα πρόσφατα η Άννα είχε μάθει να χρησιμοποιεί αυτές τις λέξεις με διαφορετικό τρόπο, όχι σαν κάτι για το οποίο πρέπει να ζητήσει συγγνώμη αλλά σαν σημαίες ή εμβλήματα για μια στάση που αντιστοιχούσε σε μια διαφορετική φιλοσοφία. Φανταζόταν, με απόλαυση, να λέει στη Μόλι: Το είδαμε λάθος το πράγμα, και φταίει η Μητέρα Ζάχαρη – τι είναι αυτή η ασφάλεια και η ισορροπία, που υποτίθεται ότι είναι τόσο καλές; Τι κακό έχει να ζούμε συναισθηματικά με τα απολύτως απαραίτητα σε έναν κόσμο που αλλάζει τόσο γρήγορα;

Αλλά τώρα, καθισμένη με τη Μόλι και μιλώντας, όπως είχαν κάνει τόσες χιλιάδες φορές στο παρελθόν, η Άννα έλεγε από μέσα της: Γιατί έχω πάντα αυτή την επιτακτική ανάγκη να κάνω τους άλλους να δουν τα πράγματα όπως εγώ; Είναι παιδαριώδες, για ποιο λόγο να το κάνουν; Αυτό σημαίνει ότι φοβάμαι να είμαι μόνη σε αυτά που αισθάνομαι.

Το δωμάτιο όπου κάθονταν ήταν στον πρώτο όροφο, με θέα σε έναν στενό δρόμο, με παράθυρα με ζαρντινιέρες και λουλούδια και χρωματιστά παντζούρια και τρεις γάτες που λιάζονταν, ένα πεκινούνά και το καροτσάκι του γαλατά, καθυστερημένο επειδή ήταν Κυριακή, να στολίζουν τα πεζοδρόμια του.

Ο γαλατάς είχε τα άσπρα του μανίκια ανασηκωμένα κι ο γιος του, ένας έφηβος γύρω στα δεκάει, γλιστρούσε τα γυαλιστερά άσπρα μπουκάλια από ένα μεταλλικό καλάθι προς τα κατώφλια. Όταν έφθασε κάτω από το παράθυρό τους, ο άντρας κοίταξε προς τα επάνω και κούνησε το κεφάλι.

Η Μόλι άρχισε να λέει: «Χθες ήρθε για καφέ. Ήταν γεμάτος περηφάνια. Ο γιος του πήρε μια υποτροφία και ο κύριος Γκέιτς ήθελε να

μου το πει. Του είπα, πριν προλάβει να πει οτιδήποτε, «Ο γιος μου τα είχε όλα αυτά τα πλεονεκτήματα και όλη αυτή την εκπαίδευση και, κοίτα τον, δεν ξέρει τι να κάνει. Και ο δικός σας, για τον οποίο δεν ξοδέψατε δεκάρα, πήρε υποτροφία». «Σωστά», είπε, «έτσι είναι». Και μετά σκέφτηκα, γαμώτο, δεν πρόκειται να κάτσω να τα ακούω όλα αυτά και είπα: «Κύριε Γκέιτς, ο γιος σας μπήκε τώρα στη μεσαία τάξη, μαζί με μας, και δεν θα μιλάτε πια την ίδια γλώσσα. Το ξέρετε αυτό, έτσι δεν είναι;» «Έτσι γίνεται, αυτός είναι ο κόσμος», μου λέει. Κι εγώ του είπα «Δεν γίνονται καθόλου έτσι τα πράγματα στον κόσμο, φταίει αυτή η καταραμένη ταξική κοινωνία της χώρας μας». Ο κύριος Γκέιτς, που είναι ένας από κείνους τους συντηρητικούς της εργατικής τάξης, είπε «Έτσι γίνεται στον κόσμο, κυρία Τζέικομπς, λέτε ότι ο γιος σας δεν ξέρει ποιο δρόμο να τραβήξει; Αυτό είναι πολύ λυπηρό». Και συνέχισε το γύρο του, κι εγώ πήγα επάνω, κι εκεί ήταν ο Τόμης, καθισμένος στο κρεβάτι του – απλώς καθισμένος. Ισως εκεί να κάθεται και τώρα, αν είναι σπίτι. Ο γιος του Γκέιτς είναι συνειδητοποιημένος, κυνηγάει αυτό που θέλει. Άλλα ο Τόμης – από τότε που επέστρεψε τρεις μέρες τώρα, το μόνο που κάνει είναι να κάθεται στο κρεβάτι και να σκέφτεται».

«Ω, Μόλι, μην ανησυχείς τόσο πολύ. Όλα θα πάνε καλά».

Έσκυβαν πάνω από το περβάζι κοιτάζοντας τον κύριο Γκέιτς και τον γιο του. Εκείνος ένας κοντός, σβέλτος και τραχύς άνθρωπος, ενώ ο γιος του ψηλός, γεροδεμένος και ωραίος. Οι γυναίκες παρατήρησαν πώς το αγόρι, που επέστρεψε με ένα άδειο καλάθι, λίκνισε ένα γεμάτο από το πίσω μέρος του καροτσιού, παίρνοντας οδηγίες από τον πατέρα του μ' ένα χαμόγελο και ένα νεύμα. Υπήρχε μια τέλεια συνεννόηση σε αυτό και οι δύο γυναίκες, που και οι δύο μεγάλωναν τα παιδιά τους χωρίς άντρες, αντάλλαξαν ένα χαμόγελο που έμοιαζε με μορφασμό ζήλιας.

«Το θέμα είναι», είπε η Άννα, «ότι καμιά μας δεν ήταν διατεθειμένη να παντρευτεί απλώς και μόνο για να έχει έναν πατέρα το παιδί της. Τώρα πρέπει να υποστούμε τις συνέπειες. Αν υπάρχουν. Και γιατί θα πρέπει να υπάρχουν;»

«Όλα καλά για σένα», είπε η Μόλι δηκτικά, «εσύ δεν ανησυχείς ποτέ και για τίποτα, εσύ μόνο αφήνεις τα πράγματα να τσουλάνε».

Η Άννα ανασκουμπώθηκε – σχεδόν δεν απάντησε, κι έπειτα είπε με προσπάθεια: «Δεν συμφωνώ, προσπαθούμε να τα έχουμε όλα όπως τα θέλουμε. Ποτέ δεν θέλαμε να ζήσουμε με τα πρέπει και τους κανό-

νες. Γιατί λοιπόν να αρχίσουμε να ανησυχούμε επειδή ο κόσμος δεν μας φέρεται με βάση τους κανόνες; Εκεί καταλήγουμε».

«Εκεί καταλήγεις εσύ», είπε η Μόλι ανταγωνιστικά, «αλλά εγώ δεν είμαι θεωρητικός τύπος. Αυτό κάνεις πάντα όταν έρχεσαι αντιμέτωπη με κάτι, αρχίζεις τις θεωρίες. Εγώ απλώς ανησυχώ για τον Τόμι».

Τώρα η Άννα δεν μπορούσε καθόλου να απαντήσει: ο τόνος της φίλης της ήταν πολύ επιθετικός. Έστρεψε πάλι το βλέμμα στο δρόμο. Ο κύριος Γκέιτς και ο γιος του έστριψαν στη γωνία και χάθηκαν, σέρνοντας πίσω τους το κόκκινο καρότσι.

Στην άλλη πλευρά του δρόμου εμφανίστηκε ένα καινούργιο ενδιαφέρον: ένας άντρας που έσπρωχνε ένα καρότσι. «Φρέσκες φράουλες απ' το χωριό», φώναζε. «Το πρωί τις μάζεψαν...»

Η Μόλι κοίταξε την Άννα, η οποία ένευσε χαμογελώντας σαν κοριτσάκι. (Ήξερε, προς μεγάλη της δυσαρέσκεια, ότι το κοριτσίστικο χαμόγελό της είχε σκοπό να μαλακώσει την κριτική της Μόλι.) «Θα πάρω και για τον Ρίτσαρντ», είπε η Μόλι και βγήκε τρέχοντας από το δωμάτιο, αρπάζοντας την τσάντα της από μια καρέκλα.

Η Άννα συνέχισε να σκύβει πάνω από το περβάζι, σε μια ζεστή ηλιαχτίδα, κοιτάζοντας τη Μόλι, η οποία μιλούσε ήδη ζωηρά με τον πλανόδιο. Η Μόλι γελούσε και χειρονομούσε, κι ο άντρας τίναζε το κεφάλι του και διαφωνούσε καθώς άδειαζε τα βαριά κόκκινα φρούτα στη ζυγαριά του.

«Αφού δεν έχεις επιπλέον έξοδα», άκουσε η Άννα, «γιατί να πληρώνουμε όσο και στο μανάβικο;»

«Αυτοί στα μανάβικα δεν πουλάνε φρέσκες φράουλες, όχι σαν κι αυτές».

«Άντε από δω», είπε η Μόλι καθώς χανόταν με το άσπρο της δοχείο με τα κόκκινα φρούτα. «Κλέφτες, όλοι αυτό είσαστε!»

Ο άνθρωπος με τις φράουλες, νέος, κίτρινος, αδύνατος και στερημένος, γρύλισε απειλητικά προς το παράθυρο όπου είχε ήδη εμφανιστεί η Μόλι. Βλέποντας τις δύο γυναίκες μαζί είπε καθώς ψαχούλευε την αστραφτερή ζυγαριά του: «Έξοδα... τι ξέρετε εσείς απ' όλα αυτά;»

«Τότε έλα να πιεις καφέ και να μας τα πεις», είπε η Μόλι, το πρόσωπό της ζωηρό από την πρόκληση.

Και τότε εκείνος χαμήλωσε το κεφάλι και είπε στο οδόστρωμα: «Κάποιοι πρέπει να δουλέψουν και κάποιοι άλλοι όχι».

«Άντε», είπε η Μόλι, «μην είσαι τόσο στριψμένος. Έλα να φας μερικές από τις φράουλές σου. Κερνάω».

Αυτός δεν ήξερε πώς να το πάρει. Κοντοστάθηκε συνοφρυνμένος, το νεαρό του πρόσωπο αβέβαιο κάτω από μια τούφα ξανθωπά και λαδωμένα μαλλιά.

«Εγώ δεν είμαι τέτοιος, εσείς μπορεί να είστε», σχολίασε τελικά αποχωρώντας από τη σκηνή.

«Τόσο το χειρότερο για σένα», είπε η Μόλι, φεύγοντας από το παράθυρο, γελώντας στην Άννα με έναν τρόπο που αρνιόταν την ενοχή.

Αλλά η Άννα, που σκυμμένη έξω από το παράθυρο επιβεβαίωσε την άποψή της γι' αυτό που είχε συμβεί, ρίχνοντας ένα βλέμμα στους ανυποχώρητους και χολωμένους ώμους του άντρα, είπε με χαμηλή φωνή: «Πλήγωσες τα αισθήματά του».

«Γαμώτο», είπε η Μόλι, ανασηκώνοντας τους ώμους. «Επιστροφή στην Αγγλία, ο καθένας κλεισμένος στο κλουβί του, να προσβάλλεται με το παραμικρό, αισθάνομαι να θέλω να ξεσπάσω και να φωνάξω όποτε πατάω το πόδι μου σε αυτό το παγωμένο χώμα. Αισθάνομαι φυλακισμένη με το που αναπνέω τον ιερό μας τον αέρα».

«Παρ' όλα αυτά», είπε η Άννα, «αυτός νομίζει ότι τον κορόϊδευες».

Μια άλλη πελάτισσα είχε βγει από το απέναντι σπίτι, μια γυναίκα με τα πρόχειρα ρούχα της Κυριακής, παντελόνι, μακρύ φαρδύ πουκάμισο και κίτρινο μαντίλι στο κεφάλι. Ο άνθρωπος με τις φράουλες την εξυπηρέτησε, ουδέτερα. Προτού σηκώσει τις λαβές για να σπρώξει το καρότσι, κοίταξε πάλι προς τα πάνω, προς το παράθυρο, και βλέποντας μόνο την Άννα, το μικρό αιχμηρό πιγούνι της να κρύβεται από τον πήχη της, τα μαύρα μάτια της καρφωμένα πάνω του, χαμογελαστή, είπε με απρόθυμα καλή διάθεση: «Έξοδα, σου λέει...» και ρουθουνισε ελαφρά με αποστροφή. Τις είχε συγχωρήσει.

Πήρε τον ανήφορο πίσω από τα αναχώματα των μαλακών κόκκινων λαμπερών φρούτων φωνάζοντας: «Φρέσκες φράουλες. Το πρωί τις μάζεψαν!» Ήστερα η φωνή του χάθηκε μες στη βοή της κυκλοφορίας του μεγάλου δρόμου, καμιά εκατοστή μέτρα παρακάτω.

Η Άννα στράφηκε και είδε ότι η Μόλι είχε βάλει τα φρούτα σε ένα μπολ με κρέμα και τα είχε ακουμπήσει στο περβάζι. «Αποφάσισα να μη σπαταλήσω ούτε μία φράουλα για τον Ρίτσαρντ», είπε η Μόλι, «ούτως ή άλλως δεν απολαμβάνει ποτέ τίποτα. Θέλεις άλλη μπίρα;»

«Με τις φράουλες; Κρασί, προφανώς», είπε η Άννα λαίμαργα και

γλίστρησε το κουτάλι ανάμεσα στα φρούτα, νιώθοντας τη μαλακή αντίστασή τους και την απαλότητα της κρέμας κάτω από μια κρυσταλλική κρούστα ζάχαρης. Η Μόλι γέμισε γρήγορα τα ποτήρια με κρασί και τα ακούμπησε στο άσπρο περβάζι. Το φως του ήλιου κρυσταλλώθηκε δίπλα σε κάθε ποτήρι, πάνω στο άσπρο χρώμα, σε τρεμουλιαστούς ρόμβους με κίτρινες και πορφυρές λάμψεις, κι οι δύο γυναίκες κάθισαν στη λιακάδα αναστενάζοντας από ευχαρίστηση και τεντώνοντας τα πόδια τους στην εύθραυστη ζεστασιά, κοιτάζοντας το χρώμα των φρούτων στα φωτεινά μπολ και το κόκκινο κρασί.

Αλλά τώρα χτύπησε το κουδούνι της πόρτας και μαζεύτηκαν κι οι δυο τους ενστικτωδώς σε λιγότερο χαλαρές στάσεις. Η Μόλι έσκυψε πάλι έξω από το παράθυρο και φωνάζοντας «Πρόσεξε το κεφάλι σου!» του πέταξε το κλειδί της πόρτας, τυλιγμένο σε ένα παλιό μαντίλι.

Είδαν τον Ρίτσαρντ να σκύβει να πιάσει το κλειδί χωρίς να ρίξει ούτε μία ματιά προς τα πάνω, αν και ήξερε ότι τουλάχιστον η Μόλι ήταν εκεί. «Με μισεί που το κάνω αυτό», είπε. «Δεν είναι περίεργο; Μετά από όλα αυτά τα χρόνια; Και ο τρόπος του για να μου το δείξει είναι απλά να κάνει σαν να μην τρέχει τίποτα».

Ο Ρίτσαρντ μπήκε στο δωμάτιο. Έδειχνε νεότερος από την ηλικία του, με ωραίο μαύρισμα, μετά τις πρόσφατες καλοκαιρινές διακοπές στην Ιταλία. Φορούσε ένα στενό κίτρινο αθλητικό πουκάμισο και καινούργιο ελαφρύ παντελόνι: κάθε Κυριακή του χρόνου, χειμώνα καλοκαίρι, ο Ρίτσαρντ Πορτμέιν φορούσε ρούχα που υπαινίσσονταν ότι ζούσε στην εξοχή. Ήταν μέλος διάφορων καλών κλαμπ γκολφ και τένις, αλλά δεν έπαιζε ποτέ παρά μόνο για επαγγελματικούς λόγους. Είχε ένα εξοχικό εδώ και χρόνια, αλλά έστελνε μόνο την οικογένειά του, εκτός κι αν ήταν ενδεδειγμένο να διασκεδάσει τους επαγγελματικούς του φίλους για ένα Σαββατοκύριακο. Ήταν εξ ενστίκτου άνθρωπος της πόλης. Περνούσε τα Σαββατοκύριακά του πηγαίνοντας από το ένα κλαμπ στο άλλο μπαρ, στην επόμενη παμπ. Ήταν ένας κοντούλης μελαχρινός, μονοκόμματος άντρας, σχεδόν παχουλός. Το στρογγυλό πρόσωπό του, ελκυστικό όταν χαμογελούσε, ήταν πεισματάρικο σε σημείο δυσθυμίας όταν δεν χαμογελούσε. Η όλη παρουσία του –το κεφάλι τεντωμένο προς τα εμπρός, τα ακίνητα βλέφαρα– του έδινε έναν αέρα ανυποχώρητης αποφασιστικότητας.

Τώρα έδωσε ανυπόμονα το κλειδί στη Μόλι, χαλαρά τυλιγμένο στο κόκκινο μαντίλι της. Εκείνη το πήρε κι άρχισε να πάζει με το μαλακό ύφα-

σμα ανάμεσα στα δυνατά άσπρα δάχτυλά της παρατηρώντας: «Βγήκες για έναν περίπατο στον υγιεινό αέρα της εξοχής, Ρίτσαρντ;»

Εκείνος, σαν να περίμενε αυτό το πείραγμα, χαμογέλασε μουδιασμένα και κοίταξε για ώρα το δυνατό φως του ήλιου γύρω από το άσπρο παράθυρο. Όταν διέκρινε την Άννα, συνοφρυώθηκε ακούσια, ένευσε συγκαταβατικά και κάθισε βιαστικά απέναντι από τις δύο γυναίκες λέγοντας: «Δεν ήξερα ότι είχες επισκέψεις, Μόλι.»

«Η Άννα δεν είναι επισκέψεις», είπε η Μόλι.

Περίμενε σκόπιμα έως ότου ο Ρίτσαρντ τις δει καλά να κάθονται νωχελικά στο φως του ήλιου, τα κεφάλια γυρισμένα προς το μέρος του σε μια καλοσυνάτη προσμονή, και είπε: «Κρασί, μπίρα, Ρίτσαρντ; Καφέ; Η μήπως ένα φλιτζάνι τσάι;»

«Εάν έχεις ουίσκι, θα το προτιμούσα.»

«Δίπλα σου», είπε η Μόλι.

Αφού όμως επιβεβαιώθηκε ως αρσενικό, δεν κουνήθηκε. «Ηρθα να μιλήσουμε για τον Τόμι». Κοίταξε την Άννα, η οποία έγλειφε την τελευταία φράση της.

«Μα... αφού τα συζήτησες όλα αυτά με την Άννα, έτσι έμαθα, τώρα μπορούμε να τα συζητήσουμε και οι τρεις μαζί.»

«Α, σου τα είπε η Άννα...»

«Όχι ακόμα», είπε η Μόλι. «Αυτή είναι η πρώτη φορά που είχαμε την ευκαιρία να τα πούμε.»

«Άρα διακόπτω τις πρώτες εκ βαθέων εξομολογήσεις σας», είπε ο Ρίτσαρντ, κάνοντας μια φιλότιμη προσπάθεια να δείξει μια εύθυμη ανοχή. Ακούστηκε πομπώδης, ωστόσο, και οι δύο γυναίκες αντέδρασαν με εύθυμη αμηχανία.

Ο Ρίτσαρντ στριώθηκε απότομα.

«Φεύγεις κιόλας;» ρώτησε η Μόλι.

«Πάω να φωνάξω τον Τόμι». Είχε ήδη γεμίσει τους πνεύμονές του για να μιλήσει με εκείνο τον επιτακτικό τόνο που και οι δύο περίμεναν, όταν η Μόλι τον διέκοψε: «Ρίτσαρντ, μην τον φωνάξεις. Δεν είναι πια μικρό παιδί. Εξάλλου δεν νομίζω ότι είναι εδώ.»

«Και βέβαια είναι εδώ.»

«Πού το ξέρεις;»

«Επειδή κοίταξε έξω από το παράθυρο του επάνω ορόφου. Μου κάνει εντύπωση που δεν ξέρεις καν αν ο γιος σου είναι εδώ ή όχι.»

«Γιατί; Δεν του κάνω έλεγχο.»

«Πολύ καλά όλα αυτά, αλλά πού σε οδήγησαν;»

Οι δύο τους ήταν τώρα αντιμέτωποι, σοβαροί, με φανερή εχθρότητα. Απαντώντας στο «πού σε οδήγησαν» η Μόλι είπε:

«Δεν πρόκειται να συζητήσω για το πώς έπρεπε να είχε ανατραφεί. Ας περιμένουμε πρώτα να μεγαλώσουν τα τρία σου παιδιά πριν αναμετρηθούμε.»

«Δεν ήρθα να μιλήσουμε για τους τρεις γιους μου.»

«Γιατί όχι; Έχουμε συζητήσει γι' αυτούς χιλιάδες φορές. Και υποθέτω ότι το ίδιο κάνετε και με την Άννα.»

Έγινε τώρα μια μικρή παύση καθώς και οι δύο προσπαθούσαν να ελέγξουν το θυμό τους, έκπληκτοι και ανήσυχοι που ήταν κιόλας τόσο δυνατός.

Η ιστορία τους ήταν η ακόλουθη: Γνωρίστηκαν το 1935. Η Μόλι ασχολόταν σοβαρά με την υπόθεση της δημοκρατικής Ισπανίας. Το ίδιο και ο Ρίτσαρντ. (Αλλά, όπως θα παρατηρούσε αργότερα η Μόλι, μόνο όταν μιλούσε για τη στάση του ως ένα θλιβερό ολίσθημα προς τον πολιτικό εξωτισμό: Και ποιος δεν ήταν εκείνη την εποχή;) Οι Πορτμέιν, μια πλούσια οικογένεια, υποθέτοντας βιαστικά ότι επρόκειτο για μια απόδειξη μόνιμων κομμουνιστικών τάσεων, του έκοψαν το μηνιάτικο. (Όπως το έθεσε η Μόλι: Τον άφησαν άφραγκο! Φυσικά, ο Ρίτσαρντ ήταν πανευτυχής. Μέχρι τότε δεν τον είχαν πάρει ποτέ στα σοβαρά. Έγινε αμέσως μέλος του Κόμματος εξαιτίας αυτού του γεγονότος.) Ο Ρίτσαρντ, του οποίου το μοναδικό ταλέντο ήταν να βγάζει λεφτά, πράγμα που αγνοούσε εκείνη την εποχή, έμεινε με τη Μόλι δύο χρόνια, ενώ παράλληλα προετοιμαζόταν για να γίνει συγγραφέας. (Μόλι: αλλά βέβαια χρόνια αργότερα: Μπορείτε να φανταστείτε τίποτα πιο κοινότοπο; Μα, φυσικά, ο Ρίτσαρντ πρέπει να είναι κοινότοπος σε όλα. Όλοι θα γίνονταν μεγάλοι συγγραφείς, αλλά όλοι! Ξέρεις το πραγματικά θανάσιμο μυστικό στο κομμουνιστικό ντουλάπι – την πραγματικά φοβερή αλήθεια; Όλοι οι βετεράνοι του Κόμματος, ξέρεις, άνθρωποι για τους οποίους νόμιζες ότι δεν είχαν άλλο μέλημα από το Κόμμα επί χρόνια, όλοι έχουν κάπου κρυμμένο ένα παλιό χειρόγραφο ή ένα μάτσο ποιματα. Όλοι θα γίνονταν οι Γκόρκι ή οι Μαγιακόφσκι της εποχής μας. Δεν είναι τρομακτικό; Δεν είναι αξιοθρήνητο; Όλοι τους – αποτυχημένοι καλλιτέχνες. Είμαι βέβαιη ότι κάτι σημαίνει αυτό, αλλά ποιος ξέρει τι.) Η Μόλι συντηρούσε τον Ρίτσαρντ επί μήνες από τη στιγμή που τον άφησε, από ένα είδος περιφρόνησης. Η αποστροφή του ενάντια στην